

Dietzgen'in yazısını sunarken

Neyi bilebileceğimiz sorusu daima gündemdedir. Gündemde tutanların şu ya da bu derecede *bilim karşıtlığıyla* malul oldukları aşikar olsa gerek. İddia odur ki, bilim ufkumuzu ne denli genişletirse genişletsin, daima nüfuz edemeyeceği bir alan arta kalacaktır. Niçin bu türden, bilgilenmemize kapalı bir alanı varsaymak zorunda olduğumuz sorusuna verilecek yanıtlar farklılaşabilirse de, nihayetinde tümü dinsel-mistik-spiritüel bir açıklama çerçevesine ihtiyaç duymakta ortaklaşır. Bu türden bilim ve ilerleme karşıtı görüşlerin kimi zaman bilim insanlarıncı da dile getiriliyor olması yanıltıcı olmamalıdır. Bilimle iştigal, dinsel-mistik-spiritüel akımlar karşısında donanım sağlayabilir, ancak başışıklık sağlamaz. Dini söylemlerin bilimsel düzlemde, bilimsel söylemlerinse dini düzlemde yeniden üreilmeleri nadir değildir. Bir söylemin bilimsel mi yoksa dinsel olduğu ne denli eleştiriyi davet eder olduğuna bakılarak kolayca anlaşılabilir. Bilimsel söylem daima kendisine yönelik eleştiriyi cesaretlendirici bir üsluba sahip olmasıyla dinsel söylemlerden kolaylıkla ayırt edilir. Bilindiği gibi dinsel-mistik-spiritüel söylemler 'kestirip atmayan' üsluplardan haz etmezler. Kimi eğilimlerin geleceği nasıl biçimlendirebilecekleri üzerine kafa yormak başka şeydir, ki bilimsel söylemin de yaptığı budur; geleceğin nasıl olacağını bugünden biliyormuşçasına bir üslup tutturmak başka. Bu anlamda, bilgimize şu an kapalı olmakla kalmayıp, ileride de kapalı kalmaya devam edecek bir alan bulunduğunu vazededen düşüncüyü dinsel söylemin bir örneği olarak görmekte bir mahzur yoktur.

Bir yerlerde asla bilinmeyecek bir şeyler bulunduğu düşüncesine en sık felsefeciler ve ilahiyatçılar arasında rast gelinir. Elbette biliminsanları da, bilim değil felsefe ve ilahiyat yaptıkları ölçüde bu düşünceyi paylaşabilirler. En bilindik örneklerden biri insanlarla şempanzelerin karşılaştırılmasına dayanır. Buna göre, nasıl ki şempanzeler kendi zihinlerinin nasıl işlediği konusuna kendi yordamlarıyla çözüm getiremezlerse, insanlar da kendi zihinleri karşısında benzer bir yetersizlikle malul olmak durumundadırlar. İnsan zihninin nasıl işlediğini asla bilemeyiz, bunu ancak insan ötesi zihinsel kapasitelere sahip varsayımsal bir zihin anlayabilir.

Marksizmin konuya yaklaşımı bir cümlede ifade edilebilir: **Bilip bilemeyeceğimizi düşündüğümüz her şeyi bilebiliriz; gerçekten bilemeyeceğimiz şeyleri ise, bilemeyeceğimizi de bilemeyiz.** Bilemeyeceğimizi düşündüğümüz her şey daha o anda, salt onu bilemeyeceğimizi düşünmemizle birlikte, bilinebilirlik alanına düşmüştür.

Devrimci Marksizm'in bu sayısında yayımlıyor olduğumuz, Klasik Marksizmin parlak bir temsilcisi olan Dietzgen'in "Bilişin sınırları" başlıklı denemesi, her ne kadar polemik amacıyla kaleme alınmış da olsa, Marksizmin epistemolojik pozisyonunun yalın bir sergilemesi olarak görülebilir. Okur, Dietzgen'in dinsel-mistik-spiritüel görüşler karşısındaki us yürütmesinin ne denli berrak olduğunu teslim edecektir umundayız. Güncelliğinden *en ufak bir kırıntı bile* yitirmemiş olan bu deneme, bir yandan hiçbir zaman bilinmeyecek şeylerden dem vuran, diğer yandansa daha bir cümle önce bilinmeyeceklerini söylemiş olduğu şeylerin nitelikleri üzerine ahkam kesen, Dietzgen'in deyimiyle ikiyüzlü yaklaşımların mükemmel bir teşhididir.

Bilişin sınırları¹

Joseph Dietzgen

Yukarıda belirtilen konuya değinen, uzman birince kaleme alındığı açıkça belli isimsiz bir mektup yakın zamanda *Vorwärts*'e ulaştırılmış. Mektup, Felsefe ve Sosyal-Demokrasinin iki ayrı şey olduklarını, bu yüzden birisinin Sosyal-Demokrat Felsefeyi benimsemeden de partimizin üyesi olabileceğini yansız bir üslupla göstermeye çalışıyor. Böylelikle de, felsefi tartışmaların merkez yayın organı tarafından parti meselesi haline getirilmesinin yanlış olduğu sonucuna ulaşıyor.

Vorwärts'in editörü benim makalelerime de değinen mektubu bana iletme nezaketini gösterdi. Mektubun müellifi her ne kadar kendi itirazının kamusal bir tartışmaya dönüşmesini istemediğini, çünkü gazete üzerinden yürüyen tartışmaların konuyu derinlemesine inceleme fırsatı vermediğini açıklıkla dile getirmiş de olsa; itirazda bulduklarının hem kendisi, hem de benim için önemli bir konunun, üstelik tahrik ettiği ilginin çapına bakılırsa neredeyse içinde bulunduğumuz tüm dönem için büyük önem taşıdığı sonucuna ulaşılabilir bir konunun aydınlatılması amacıyla kullanılmasını yakışsız

¹ İlk defa 1877 yılında *Vorwärts*'de yayımlanan bu makale 1906 yılında Charles Kerr&Co., tarafından Chicago'da yayımlanan *Joseph Dietzgen, Philosophical Essays*'de "Limits of Cognition" başlığıyla yer almıştır. Makale <http://www.marxists.org/archive/dietzgen/1877/limits-cognition.htm> sitesinden çevrilmiştir.

bulmayacağını umuyorum. Derinlemesine inceleme sorununa gelince; bana öyle geliyor ki bu konuda hacimli kitapların gazete makalelerine bir üstünlüğü yok. Tam tersine son dönemlerin bitmez tükenmez laf salataları yüzünden kamuoyunun büyük bir kısmı bu tür konuları tartışacak hevesi tümenden yitirmiş durumda.

İlk olarak, Felsefe ve Sosyal-Demokrasinin hiçbir ortak yanı olmayan iki ayrı şey olduğu düşüncesine itiraz etmek durumundayım. Evet, doğrudur; bir kişi hem partinin etkin bir üyesi olabilir, hem de aynı zamanda “eleştirel bir filozof” hatta Hıristiyan bile olabilir. İnsan ruhu en olmadık çelişkilerin ortasında bile uzlaşıl bulabilecek derecede tuhaftır. Üstelik, yalnızca felsefi ve dini konularda değil, ekonomik konular sözkonusu olduğunda bile zındıklığa önemli ölçülerde izin verilebilir. Pratik sözkonusu olduğunda son derece tahammüllü olmak durumundayız; elbette hiçbir Sosyal-demokrat, bir parti üyesini birörnekliğin deli gömleğine sıkıştırılmayı düşünmeyecektir. Ancak teorik birörneklik, işte o kendini bilimsel araştırmaya vermek isteyen herkeste aranmak durumundadır. Teorik birörneklik, sistematik türdeşlik; bunlar bilimin hem isterleridir, hem de varlıkları doğrudan bilimin yararınadır. Sosyal-Demokrasinin bilimselliğine ve bilimin de sosyal-demokratik iradenin ta kendisi olduğuna meçhul muarızımın da katılacağını umut ediyorum. Elbette köleleşmiş insanlığı özgürleştirmek gibi sosyalist özlemlere yakınlığı fazla olmayan pek çok bilimsel disiplin vardır. Ancak felsefi soru – dünyanın ‘üzerinde’ ya da ‘ötesinde’, kendisini kavramanın bizim için olanaksız olduğu metafizik bir şeyin bulunup bulunmadığı sorusu – yani “Bilişin Sınırları” (*limits of cognition*) açısından özel önem taşıyan bu soru halkın köleleştirilmesiyle yakından ilgilidir.

Sosyal-Demokrasi ebedi kanunlar, kalıcı kurumlar ya da değişmez biçimler vaz etmeye çalışmaz; insanlığın genel anlamda kurtuluşu için çabalar. Bu hedefe ulaşmanın gerekli aracı zihinsel aydınlanmadır. Biliş vasıtasının geçici olanların ötesinde bir çözüme imkan tanıyıp tanımadığı, yani bilimsel araştırmaların bizi doğru, son tahlilde ve olabileceği en yüksek şekilde doğru fikirlerle mi donattıkları; yoksa bize kendilerinin üzerindeki bir Kavranılamaz Olanın (*Inconceivable*) olsa olsa cılız ikamelerini mi verdikleri- işte Biliş Kuramının bu sorusu düpedüz sosyalist bir problemdir.

Şu ana dek halkı sömürerek hüküm sürmüş bütün güçler kendilerini haklı göstermek için ulvi kadere, Tanrının inayetine, mukaddes merhemplere, metafizik tütsülere başvurdular. Zaman zaman aydınlanmadan, dini özgürlüklerden, politik ilerlemeden ve eleştirel felsefeden dem vuruyor da olsalar, şu an varolandan “daha üstün”, kavranılamaz, metafizik, hatta sadece “daha ahlaki” bir dünya yoksa; halkı sustada, egemen sınıfları ise zenginlik içinde tutan

yularların kopmaya yazgılı olduğunu gayet iyi bilmekteydiler.

Ama bir yanlış anlaşılmaya da meydan vermeyelim. Sosyal-Demokrasi ahlaki bir dünyaya karşı değildir. Biz de dünyayı ahlaki bakımdan düzenlemeyi arzu ederiz, ancak bu düzenleme aşağıdaki çoğunluk tarafından gerçekleştirilmelidir, yoksa tepedeki azınlık tarafından değil. Yani dünyayı düzenlemeyi *biz* arzu ederiz. Bunun için de ne vehimlere ihtiyacımız vardır ne de “bilişin sınırlarına” . Tam tersine, Sosyal-Demokrasi şu zıvanadan çıkmış dünyaya bireysel müdrikenin (*intellect*) bilimin anlaşılmaz sorunları karşısında ne denli zayıf bir araç olduğunu hatırlatmayı görev bilir; bu yüzden bireyin eylemi belli sınırlar içinde kalmaya mahkumdur. Ama diğer yandan bir tür olarak insanın sahip olduğu biliş yetisi doğanın kendisinin önüne koyduğu sorunlar denli sınırsız, olanaklarla dolu ve dipsiz bucaksızdır. Zihnin yetersizliği doktrini, insanın kavrayış yetisinin sınırlı olduğu doktrini dini zırvahın son sığınağıdır. Sosyal-Demokratik bir program zemininde işçi sınıfının bizzat işçiler tarafından özgürleştirilmesi için çabalayanlar, kendilerini saçmasapan beklentilerden, felsefi pösteki sayımından ve spekülasyondan bütünüyle kurtarmalıdır.

Öte bir dünya bugün bilim çevrelerinde iflas etmiş bir kavramdır; artık yalnızca “bilişin sınırları” ile uğraşan kısmı hayatta kalmıştır, ve bu türden sınırların varlığı varsayıldığı müddetçe, geride daima daha üstün ve sınırsız bir biliş ve böylelikle Kavranılamaz Olan kalacak; gözleri bu türden bir hayaletle perdelenmiş olanlar da hiçbir zaman insan enerjisi ve sorumluluğunu düzgün biçimde değerlendiremeyeceklerdir.

Bugünün gayri-ahlaki dünyasını köktenci biçimde dönüştürebilmek, insan zihninin sahip olduğu biliş yetisinin sınırsız olduğunun bilincinde olmayı gerektirir. Daha ‘üstün’ bir biliş ihtimalinden bahis açan tüm lafları, midesi olduğu halde ne susayan ne de acıkan şu aziz bedenleriyle aynı kategoriye koymalıyız. Eğer bizim bildiğimizden farklı türde bir biliş mümkünse, o zaman et ve kan da; un ve su gibi gözükebilir, un ve su tadında olabilir, yapıları un ve su gibi düzenlenmiş olabilir. Bu takdirde hepimiz Katolik olmalı ve kurtuluşumuzu aktif çalışmada değil ibadette aramalıyız; tabii Sosyal-Demokrasiyi de bir yana bırakarak.

Meçhul yoldaşımız farklı kanıda. Hem bir taraftan sınırlı insan bilışı hilafına kavranılamaz birşeylerin varolduğu düşüncesini savunmaya çalışıyor, hem de kendi varsaydığı sınırların içinde kalmak istemiyor gibi. Halbuki, hakikaten kavranılamaz bir şey olduğu kanısında olanlar ondan uzak durmak ve onu daha fazla kurcalamamak zorundalar – zira bunu yapmazlarsa doğaüstü olanı doğal biçimde, kavranılamaz olanı da henüz kavranmamış olan şeklinde muamele ediyor olurlar. Ancak muarızımız bu tür bir denklik kurmanın ancak

“dışsal” bir denklik olduğu, dikkat çektiğimiz çelişkinin olsa olsa yüzeyde bulunduğu ve insan zihninin Kavranılamaz Olanın varlığına gösterdiği bir direnç yüzünden onu sadece henüz kavranılamamış olan olarak tarif ettiği kanısında.

Eğer bunu kabul etse, yani birşeylerin hakikaten kavranılamaz olduğunu kabul etse; bu kavranılamazlık mühürlenmiş bir kitap denli kapalılık teşkil edeceğinden araştırmaya yönelik her türlü müşevvik ortadan kalkacak ve bilim imkansız hale gelecek.

Buradan insanın iki tür zihne sahip olduğu sonucu çıkarılıyor: birisi kavranılamaz bir şeyleri, diğeryse onları araştırmaya gerektiren iki tür zihne. Buna karşı ben, kavranılamaz olanın bir bilim konusu olmadığını, bilimsel araştırmanın kavranılabilirlikler alanınınsa zannedildiğinden daha geniş olduğunu öğrenme zamanının artık geldiği kanısındayım.

Bu -diyor muarızımız-, insan bilişinin sınırları üzerine kadim tartışmanın bir tekrarı olacak; yazarınızın (*Vorwärts*) konuyu ele alış biçimine hiç te yakın olmadığım bir tartışma.

Şöyle bir bakalım -diye devam ediyor-, bakalım Felsefe profesörlerimiz bu problemi böylesine kolayca kestirip atacak denli iyi incelemişler mi ?

Bilişin sınırlarına ilişkin ilk inceleme Kant’a aittir. Ancak o ‘Anlayış Kategorileri’ nin ötesine geçemedi ve **Pratik Us**’unda benimsediği bazı hipotezler sistemine çelişkili bazı nitelikler vardı. Ancak tam da sisteminin bu niteliği, her ne kadar formel bilişin sınırları öncesinde keskin biçimde tanımlamış olsa bile daha ileri gitmeyi zorunlu kılmaktaydı. Bu Kavranılamaz Olanı kavramaya çalışmaktan, yani düşüncenin kendi iç çelişkisini çözmeye çalışmaktan başka neydi ki?

Fichte çözüme kalkışmıştı vs.

Sonra Hegel geldi ve Kavranılamaz Olana doğru çok daha büyük bir adım attı.... Dünya-aklını anlamak için sadece kendi aklımızı anlamanın gerekli olduğunu gösterdi. Bu da, açık olsa gerek, Kavranılamaz Olanı kayda değer ölçüde yakınımıza getirmiş oldu. Eğer bu üç filozofun Kavranılamaz Olanı kavramaya çalışarak bilimsel anlayışımızı ne denli ilerletmiş olduğunu görürsek, resmi Felsefeyi mahkum ederek ona ‘çekil’ notası vermekte sakınlı davranmamız gerekir.

Sosyal-demokratik felsefenin cevabı şöyle olacaktır: Bir kere, geçmişin

filozoflarını tarihsel olarak gerçekleştirmek zorunda oldukları yüzünden reddetmek düşünülemez. Tam tersine, Kant'ın, Fichte'nin ve Hegel'in Kavranılamaz Olanı kavranılır olana dönüştürmekte kullandıkları öncüllerden hareket ederek, beraberindeki resmi filozoflarla birlikte tüm metafiziğe artık 'çekilin' notası verme zamanının geldiğini savunur – tabii bu büyük ilerlemenin öneminin farkında olmayan ve henüz kavranılmamış olan her şeyi Kavranılamaz Olan diye tercüme etmekten yılmamış bütün düşünörlere de. *Saf Aklın Eleştirisi, Bilim Tarihi, Mantık* ya da biliş kuramı o denli ilerlemişlerdir ki, artık sosyal-demokrasinin *bilmek* denilince ne anlaşılması gerektiği konusunda berrak bir kavrayışı vardır; bu nedenle de doğanın bilgisinin 'üzerine' bir şeyler yerleştirmeye çalışan bu bilgiç papazları istihzayla karşılayabiliriz.

Kant'ın "formel düşüncenin sınırlarını yeterince keskin biçimde tanımladığı" söyleniyor. Bu bizim var gücümüzle muhalefet ettiğimiz bir noktadır – öyle ki bu nokta Sosyal-Demokratik felsefeyi resmi felsefeden ayırır. Kant formel bilişin sınırlarını yeterince keskin biçimde tanımlamamıştır, çünkü meşhur 'kendinde şey' ile başka, üstün, insan-ötesi bir zihne inanış için kapıyı açık bırakmıştır. Oysa formel biliş doğanın bilgisinin ta kendisidir! Başka türlü bir bilişin hasretini çeken filozoflar bize bunun nerede bulunacağı ve neyden meydana geldiği konusunda birşeyler söylemeliler.

Hıristiyanlar 'bedenin zayıflığı' hakkında nasıl konuşurlarsa onlar da hakiki biliş hakkında öyle konuşurlar. Onlara göre hakiki dünya yalnızca bir 'görünüş'tür, özü ise bir gizemdir. Bu bayatlamış cümle bilimin diğer alanlarında kredisini kaybetmiş olsa bile, biliş kuramında sahtekarlık sürdürölmeye devam edilmektedir. Kimse doğal tenekeden başka tür bir tenekeyle karşılaşmayacaktır; bilgi neden farklılık arz etsin? Eğer fenomenler doğal bilimler için yeterli iseler neden zihnin fenomenolojisi için de yeterli olmasınlar? Şu "Bilişin Sınırları"nın arkasında daima üstün ve sınırlanmamış metafizik bir zihnin gölgesi kol gezer, resmi felsefenin arkadaysa din adamının gölgesi ve her ikisinin arkasında da şu Kavranılamaz Olanın gölgesi.

Hegel'in "dünyanın zihnini anlamak için yalnızca kendi zihnimizi anlamamız gerektiğini" söylemesine gelince; tamamıyla hemfikiriz. Sosyal-Demokrasinin bütün yaptığı bu ifadenin mistik yapısını ortadan kaldırmaktır: biz tek bir zihin tanırız, bu da dünyanın zihnidir.

Ama nedir şu Kavranılamaz Olan" diye soruyor mektubun meçhul müellifi *Vorwärts*'e. "Onu her kavrama çabamız bizi ona biraz daha yaklaştırıyorsa, gün geldiğinde onun da Kavranılabilir Olan haline geleceğini söylemek zorunda değil miyiz? O zaman yazarınızın söylediği gerçekleşmiş olacaktır- belki tam olarak onun istediği gibi değil, ama resmi felsefenin istediği gibi. Resmi felsefenin buna da yanıtı vardır ve şöyledir: *Mutlak bir sükunet halinde bulunan*

'Varlık', hiçbir biçimde düşüncenin mutlak hareketine ayrıştırılamaz. Bu laf, demekte muarızımız, hem bilişin sınırlarını, hem de böylelikle Kavranılamaz Olanı tarif ediyor. O zaman onun varlığını inkar etmemiz ve ondan uzak durmamız gerektiği sonucu mu çıkar buradan? Elbette hayır. Ona bilimsel bakımdan her yaklaşma, her kavrama, hatta onu bir sorun olarak her tanımlama çabası bizi o karanlık noktaya biraz daha yaklaştırarak ona ışığını düşürür, ama bize asla onun açık bir görüşünü vermez. Bu nesneyi takip etmek, yalnızca olgularla işgören ve fenomenleri açıklayan doğal bilimlerden farklı olarak felsefenin işidir.

Fenomenler! Tabii, tabii!

Yani Felsefenin nesnesi, şu Kavranılamaz Olan, bugün yarın belki birkaç tüy koparabileceğimiz, ancak hiçbir zaman derisine dek soyamayacağımız ve bizim için kavranılamaz kalacak bir kuş türüdür. Geçmişteki filozofların kopardıkları tüyleri iyice incelersek bunun ne tür bir kuş olduğunu görebiliriz: bu insan zihnidir. Ve burada diyalektik materyalistleri idealistlerden ayıran can alıcı bir noktaya gelmiş oluruz: bizim için zihin bir doğa fenomenidir, onlara göre ise doğa bir zihin fenomenidir. Keşke hepsi bu kadarla kalsaydı! Ama hayır, arkada daima zihne bir "kendilik", daha soylu bir köken yakıştırmaya çalışan, başka her şeyi ise yavanlığa indirgemek isteyen sinsi niyetler fink atmaktadır.

Böylece sadece zihin, bilinç ya da algının değil, 'son tahlilde' her şeyin kavranılamaz olduğu düşüncesini kabul etmeye davet ediliriz.

"Atomları kavramaktan aciziz, hem atomlardan hareketle en ufak bilinç olayını bile açıklama olanağımız yok" diyor Lange *Materyalizmin Tarihinde*. Bir başkası da "maddenin doğası mutlak biçimde kavranılamaz" demekte. Ama yine de doğalarının ne olduğunu araştırmaya devam ediyormuşuz, çünkü nedenselliğe ihtiyacımız varmış, ya da zaman zaman söylenegeldiği gibi "araştırma yapma dürtümüz" varmış; bu bakış açıları da elbette Kavranılamaz Olandan tüy koparmaya pek yardımcı olmuyor.

Buna karşı biz şunu söylüyoruz: Bir ihtimal olarak kavranılmaya izin veren bir şey kavranılamaz değildir. Her kim ki kavramak istediğinin kavranılamaz olduğunu iddia eder, ciddiye alınmamalıdır. Nasıl ki gözlerim sadece görünebilir olanı seçebilir, nasıl ki kulaklarım sadece duyulabilir olanı işitebilir, kavrama yetim de sadece kavranılabilir olanı kavrayabilir. Sosyal-Demokratik felsefe bütün varolanların mükemmelen kavranılabilir olduğunu gösterir, ama doğal anlamda Kavranılamaz Olanı reddetmez. Aynısı gözümüze doğal anlamda görünmez şeyler için de geçerlidir; biz sadece Kavranılamaz Olanı daha üst bir boyutta kavranılabilir kılan "felsefi" ikiyüzlülüğe karşı çıkarız. Bu konuda son derece dürüstüz; bilindik insan bilişinin ötesinde daha üstün ya da

başka biliş tanımıyoruz, anlayışımızın herkesin anlayış dediği şey olduğunu biliyoruz, ve dörtköşeli çemberler ne kadar mümkünse, bizimkinden temelde farklı bir anlayışın da ancak o derecede mümkün olabileceğine inanıyoruz. Müdrikeyi isimleri değiştirilmeksizin doğaları değiştirilemeyecek bilindik şeylerin yanına koyuyoruz.

Sosyal-Demokratik felsefe resmi felsefeyle şu konuda anlaşır: “Varlık hiçbir biçimde düşünceye ayrıştırılamaz” – tek bir parçası bile ayrıştırılamaz. Ama zaten biz düşünmeye varlığı ayrıştırma çabası olarak değil, onu düzenleme, sınıflama, kurallarını açıklama ve kanunlarını bulma çabası olarak bakarız – yani “Doğanın Bilgisi” denilen şeye ulaşma çabası olarak. Sınıflanabildiği sürece her şey kavranılabilir ve düşünceye indirgenemediği sürece her şey kavranılamazdır. Kavranılamaz olanı düşünceye indirgeyemeyiz, indirgememeliyiz ve zaten indirgeme gibi bir niyetimiz de olmamalı. Ama pekala tersini yapabiliriz – yani düşünceyi varlığa indirgeyebiliriz, böylece düşünme yetisini varoluşun pek çok kipinden birisi olarak sınıflayabiliriz.

Muarızım Kant’ın, Fichte’nin ve Hegel’in Kavranılamaz Olanın kıyısına dek geldiklerinden bahsediyor. Ama bu filozofların kavradıklarında “formel biliş”in kavranılabilir kısmının ötesinde hiç de kavranılamaz bir yan bulunmamaktaydı. Biz yalnızca biraz daha ileri gidiyor ve müdrikeyi bütünüyle formel bir araç olarak kavriyoruz. Bize göre bilim homojen bir tür, felsefe ve doğanın bilgisi ise bunun çeşitlemeleridir – her ikisi de “verili olguları” gözlemler ya da “fenomenleri” açıklarlar. Biz idrak yetisinin madde kadar ampirik olduğu kanısındayız. Düşünce ve varlık, özne ve nesne deneyim alanında varolurlar. Bu doğal nesnelere birini mutlak atalet halinde, diğerini ise mutlak hareket halinde tanımlamak, bilimin her şeyi harekete indirgediği bir dönemde kabul edilmezdir. Yoldaşımızın Kavranılamaz Olan hakkında söyledikleri – yani her bilimsel girişimin bizi karanlık bir noktaya bir adım daha yaklaştırdığı ancak hiçbir zaman onun açık bir görüşüne sahip olamayacağımız fikri – de doğru, ancak bu doğa biliminin kendine nesne edindiği henüz kavranılmamış her şey için doğru. Doğanın bilgisinin kendisine özgü sınırsız hedefleri vardır, mistik sınırlar olmadığına bile, o karanlık noktaya giderek yaklaşır ama hiçbir zaman onu tüm açıklığında göremeyiz. Bu da yalnızca tıpkı bilim gibi, doğanın da sınırlarının olmadığı anlamına gelir.

Yine de, araştırma güdüsünün insana içkin olduğu düşünülduğünde, bu güdüyü akılcı biçimde kullanma yolunun onu anlamaktan geçtiği inkar edilemez hale gelir. Araştırmaya yönelik akılcı güdü varoluşun sistematik bir düzenlemesini koşullar, yani varoluşun yasalarını keşfetmeyi. Eğer varoluşun ötesine geçme eğilimi gösterirse, bu aynı zamanda kendisinin ve bütün doğanın

ötesine geçme eğilimini sergilemesi anlamına gelecektir. Bu durumda felsefe haddini aşar ve dinden yadigar fantezilerin içine düşer. Felsefe ve din her tür kavranabilirliğin “son nedenlerini” ıskalamak zorundadır, yani ampirik olanı, olguları. Düşüncelerimiz duyu-verileri üzerine, deneyimler üzerine temellenmek zorundadır. Bundan farklı olarak, olguları zihin ya da mantık üzerinde temellendirmeye çalışanlar bunu ancak formel olarak gerçekleştirebilirler. Taşın neden düştüğünün ya da ısının neden genişliğinin nihai nedeni olgulardır. Yerçekimi kanunu ya da genişleme kanunu soyutlamalar ya da formel nedenlerdir. Sadece Varlık düşünceye ayrıştırılamamakla kalmaz, felsefenin bunu gerçekleştirme özlemi bile saf-ideolojik bir zorlamadır.

İnsan nasıl her şeyi bilmek isteme dürtüsüne sahipse, aynı şekilde her şeyi görme dürtüsüne de sahiptir. Saydam olduğunu söyleyebileceğimiz bir cam pano düşünelim. Aslında hiç de saydam değildir. Özgül ağırlığı ya da ne kadar katı olduğu görülemez, sesi iletebilme niteliği ancak işitilebilir vs. Aynısı bilgi organı için geçerlidir: Bilebileceğimiz her şeyi tam olarak bilme yeteneğindeyiz; bunun üzerinde bilemeyeceğimiz bir şeyler olsa bile Varlığın düşünceye ayrıştırılamayan bu kısmının hasretini çekmek ancak fantastik bir hayalcinin işi olabilir. Eğer herhangi bir nesne hakkında mutlak anlamda her şeyi bilebilmiş olsak, bilgimiz her şeyi içine alacağından her şey, nesne ise hiçbir şey olurdu. Bilgi var olurdu ve bilinecek bir şey de kalmamış olurdu! Tıpkı ışığın varolması ama görülebilecek bir şeyin olmaması gibi! O zaman her şey hiçbir şeyin olmadığı zamanlardaki gibi olurdu – “ve dünya şekilsizdi ve boştu”².

2 Eski Ahit, Genesis (çev.)